

дати принцип позитивно утиче на потенцијалну просветитељску мисију антропологије, односно друштвених наука уопште, пошто закључци до којих се долази на тај начин могу бити формулисани и јавно представљени онолико јасно, колико је јавност у стању да појми.

Бојан Жикић

Miloš Milenković, *Istorija postmoderne antropologije. Teorija etnografije.* Etnološka biblioteka, knj. 24, Srpski genealoški centar, Beograd 2007. Summary, Indeks, 155 str.

Knjiga *Istorija postmoderne antropologije. Teorija etnografije* je prva studija u najavljenj seriji monografija Miloša Milenkovića o istoriji postmoderne antropologije (do sad su izašle iz štampe dve knjige istog autora). Ova serija je inače zamišljena kao "strateško evaluativno preispitivanje teorijsko-metodoloških dometa antropologije dvadesetog veka" (s. 5), s ciljem da se formalizuju oni aspekti postmoderne antropologije koji su se pokazali kao trajno relevantni u disciplinarnom i interdisciplinarnom kontekstu. Budući da je oko Milenijuma revitalizovana debata o statusu i relevantnosti postmoderne antropologije, autor se u svojoj studiji fokusira na jedan njen, strateški možda i najbitniji segment – postmodernu teoriju etnografiju. Sagledava je kroz kontekste njenog nastanka, primene i implikacije po savremena istraživanja, način na koji se disciplina predaje i primenjuje, kao po i status koju uživa na interdisciplinarnoj sceni.

Sprovedeno istraživanje je bilo motivisano potrebom da se izvrši reinterpretacija nasleđa "krize" poglavito američke kulturne antropologije poslednje četvrtine prošlog veka, za koju se najčešće vezuje oznaka "postmoderna antropologija". "Troglava aždaja" postmodernističke refleksivnosti koja je tada zapretila opstanku antropologije bila je zapravo artikulisana svest o tri kritična aspekta antropoloških pretenzija u domenu etnografske reprezentacije, naučnog realizma i autoriteta antropologa kao društvenog naučnika i analitičara. Pod pojmom "teorija etnografije" autor ima na umu niz predloga političko-metodoloških inovacija u antropologiji poznog dvadesetog veka, za koje se pokazuje da u značajnoj meri prevazilaze probleme u vezi s postmodernizmom, etnografskom reprezentacijom, realizmom ili autoritetom. Zanimljivo je i donekle paradoksalno, ali ne i retkost u dosadašnjoj istoriji antropologije, da su ovi predlozi, koji su predstavljali kritički izazov disciplini (kriza poverenja u njen naučni status i društvenu ulogu), doživeli veliku popularnost i bili percipirani kao mejnstrim antropološke imaginacije na interdisciplinarnoj sceni, što nije bio slučaj i u samoj antropologiji.

Milenković tretira postmodernu teoriju etnografije kao "jedinu artikulisanu meta-metodologiju antropologije antropologije" i shvata je kao prethodnicu

teorije refleksivne modernizacije. Teorija refleksivne modernizacije je, prema autoru, jedina savremena društvena teorija koja pretenduje na opštost i koja svojim doprinosom artikulaciji svesti o odnosu identiteta i saznanja u interdisciplinarnom kontekstu prevazilazi granice posebnih disciplina.

Cilj pomenute debate u antropologiji oko Milenijuma bio je da se ustanovi: da li je u disciplini postojala kriza, i ako jeste, da li se ona može smatrati postmodernom; trajnost njene relevancije; i aktuelizovanje antropologije kao uporedne i kosmopolitske discipline. Većina učesnika (tj. različito pozicioniranih autora koji su pisali o ovim pitanjima) konstatovala je kraj antropologije, zaokruženost projekta, mogućnost zauzimanja istorijske distance prema njemu. Miloš Milenković nam otkriva da je ova debata bila direktan derivat Writing Culture (WC) debate iz 1980-ih u vezi sa idejama koje su promovisali Džordž Markus, Džems Kliford, Majkl Fišer, Dik Kjušmen i drugi autori i autorke u istoimenom zborniku i drugim inauguralnim delima postmodernističkog zaokreta u američkoj kulturnoj antropologiji. Ona je obelodanila političko-metodološku krizu poverenja ne samo u naučni status antropologije kao discipline, već u jedno od njenih osnovnih sredstava u kreiranju znanja, u etnografiju. Upravo ova rasprava pročuła se izvan discipline, tj. na interdisciplinarnoj sceni kao postmoderna antropologija. Rasprave manjeg obima koje su proizašle iz nje, odnosno usledile kasnije, a koje su se ticale postmodernizacije discipline, uglavnom su bile označene negativno konotiranim epitetima, kao ekstremne, nenaučne, antinaučne, literarne i, po značaju, marginalne u antropologiji. Međutim, autor argumentovano dokazuje da je teorija etnografije koja je promovisana zbornikom WC zapravo derivat stare ili bar odavno prisutne i kontinuirane debate o naučnom statusu antropologije; teorija etnografije je naprosto bila prilagođena interdisciplinarnoj postmodernoj teoriji i formulisana kao kulturno-politička kritika, čime je otvorila prostor za antropološko kulturno pisanje političkih subjekata i omogućila nastavak antropološkog projekta, nezavisno od stvarnog roka sopstvenog trajanja i popularnosti u disciplini.

U tom kontekstu, osnovni cilj Miloša Milenkovića je da spreči dalju reprodukciju krize društvene i interdisciplinarne recepcije antropologije i etnologije u Evropi i, posebno, u Srbiji. To se može postići definisanjem "strateške misije" i polja primene antropologije, kao što su visoko obrazovanje, javna sfera, kulturna politika i politički sistem. Ukratko, strateška misija antropologije primerena savremenim uslovima je naučna, kulturna, politička i obrazovna. To znači da antropologija i etnologija mogu i treba da igraju ulogu kulturnog agensa u procesima transformacije društva. Samo pisanje antropologije posle postmodernizma kombinuje "modernističke ideale prosvetiteljstva" i refleksivnost, novostvorenu svest o realnim mogućnostima i ograničenjima discipline. Vizija antropologije kojoj Miloš Milenković inače inklinira – "kao polja imaginativne i socijalne igre zaštićene od ograničenja javnog angažmana, kao hrpe fluksusa proizvođača otvorenih dela..." (s. 9) – na taj način zadobija korektiv u obliku svesti o potrebi društvene legitimacije, aplikativnosti i odgo-

vornosti proizvedenog antropološkog znanja. Time se i domaćoj akademskoj etnologiji i antropologiji eksplicitno postavlja ozbiljan zahtev i savremeni izazov – da postane "javno dobro" i "nacionalna nauka" (naravno, pod uslovom da se prethodno redefinišu "nacija" i "nauka" u naučnom i javnom diskursu) u multietničkom i multikulturnom društvu.

Knjiga sadrži četiri velika poglavlja koja se granaju na potpoglavlja: Teorija etnografije, "Idealni etnograf", Da li je postmoderna antropologija podložna metodološkoj formalizaciji? i Da li je postmoderna teorija etnografije metodologija? Poslednja dva poglavlja donose konačan "rasplet" metodološke "drame" postmoderne antropologije i teorije etnografije koja je iz nje proizašla, i jasne odgovore autora na postavljena pitanja. Ispostavlja se da iako se antropološki postmodernizam kao nehomogena struja ili plima divergentnih autorskih nastojanja opire klasifikacijama, on nije bio samo još jedna prolazna moda, pomodna subkultura u antropološkoj zajednici niti skandalozna epizoda u novijoj istoriji discipline; genealogija postmoderne teorije i teorije etnografije je znatno složenija nego što se misli ili veruje; ključni koncepti postmoderne teorije etnografije imaju trajnu epistemološku vrednost i političke posledice; moguće je metodološki formalizovati i operacionalizovati koncepte koji se, po mišljenju mnogih uticajnih scijentista, objektivista, empiričara, realista, pozitivista i drugih kritičara ove fluidne paradigme, opiru formalizaciji, kao što su interpretacija, reprezentacija, realizam, etnografija i etnograf, pa i sama reflektivnost.

Postmoderna antropologija je, dakle, pouzdano postojala, bila i prošla (hm, kako za koga), ostavivši za sobom tragove svojih započetih, ali ne uvek i dovršenih projekata, ponekih izdanih namera i obećanja, čije poruke, pouke i implikacije Miloš Milenković logički brilijantno uklapa u svoju imaginativnu viziju uloge antropologije posle postmodernizma u nacionalnom i transnacionalnom kontekstu.

Gordana Gorunović

Miloš Milenković, *Istorija postmoderne antropologije. Posle postmodernizma. Etnološka biblioteka, knj. 27. Srpski genealoški centar, Beograd 2007. Summary, Indeks, 180 str.*

Knjiga *Istorija postmoderne antropologije. Posle postmodernizma* je logičan i očekivani nastavak produblivanja argumentacije izložene u prvoj knjizi u okviru monografske serije "Istorija postmoderne antropologije". Prva studija je ponudila potvrđan odgovor na osnovno pitanje "da li je postmoderna antropologija postojala", druga pak nastoji da pokaže "zašto" je postojala. Tekst knjige je podeljen u četiri poglavlja: Tri postmoderne antropologije, Šta je (bila) antropološka reflektivnost, Zašto je postojala postmoderna teorija etnografije i Posle postmoderne teorije etnografije.

Autor sistematično izlaže argumente odgovarajući na "zašto je postojala postmoderna antropologija" (ali i, na koji način, u kojim oblicima, kome je bila potrebna i sl.), tako što u prvom poglavlju najpre razgoni maglu koja često obavlja raznolike upotrebe ključnih pojmova i termina, kao što su "postmoderna" (upućuje na vreme, doba, period), "postmodernizam" (označava ideologiju, politiku akademskog identiteta, intelektualnu tradiciju, pogled na svet, duh postmoderne i sl.) i "postmodernitet" (društveno-kulturni fenomeni postmodernizma). Otuda se može govoriti o tri postmoderne antropologije koje prate osnovne konture ove podele. Sintagma u singularu "postmoderna antropologija" ima tri različita značenja: hronološko (idejno-istorijsko), klasifikatorno (istorijsko-tipološko) i deskriptivno (kulturno-istorijsko). Jednostavnije rečeno, postmoderna antropologija je istorijski *period* koji nastupa posle moderne antropologije, jedan tip *antropologije* i *antropologija postmoderne kulture*.

Uočivši da su sva tri značenja pripisivana, ali i inherentna tradiciji WCTE (skraćena od Writing Culture Theory of Ethnography), tj. postmodernoj teoriji etnografije, Miloš Milenković otkriva implicitnu motivaciju, a time i filijaciju u genealogiji postmoderne antropologije – boasovski i opštiji kulturno-istorijsko-relativistički projekat moderne (američke) antropologije. Prepoznavanje pozadinske teorije sa njenim stožernim tačkama (kulturni relativizam, antropologija kao nauka o kulturi i kulturna kritika, javni angažman i antropolog kao kritički socijalni mislilac ili društveno odgovoran intelektualac) za koju se ispostavlja da generiše sve kasnije rasprave o ključnim pitanjima discipline (realizam, autoritet, reprezentacija, istina i teorija u etnografiji), omogućuje da se WCTE tretira kao nastavak Boasovog modernističkog projekta "postmodernim sredstvima" (s. 9). Reč je, dakle, o prevođenju jednog skupa "postmodernih" problema iz Boasovog arsenala na jezik postmoderne interdisciplinarnе teorije.

Kao specifičan tip antropologije, postmoderna teorija etnografije je rezultat spoja Gercove redukcije antropologije na etnografiju i različitih poststrukturalnih impulsa u okviru discipline (hermeneutika, etnonauka, lingvistički relativizam, refleksivni fildvork) i izvan nje (feministička i multikulturna kritika, rasprave o racionalnosti i metodološkom individualizmu). Približava se dekonstrukciji utoliko što kulturu shvata kao tekst i nastoji da na nju primeni ideju dekonstrukcije (nepostojanje "osnova" i "središta" osnovnih kategorija stvarnosti izvan kulturno, jezički i psihološki konstruisanih okvira značenja, tekstualnih i diskurzivnih praksi). Odatle primarno interesovanje za etnografsku stvarnost i etnografiju kao pisani proizvod etnografa, heterarhiju diskursa, kao i zalaganje za ravnopravnost različitih tipova teksta i verzija "stvarnosti" (od kritičkih, refleksivnih i konfesionalnih do svakodnevnih etnoeksplicacija).

Središnji predmet autorovih analiza je fundamentalni koncept postmoderne teorije etnografije – refleksivnost i njegove "koordinativne metodološke funkcije". Kao tip antropologije, WCTE je "istovremeno istraživanje sveta i istraživanje tog istraživanja", dakle, meta-teorija i strategija refleksivizma. Milen-